

## Література:

1. Адамюк Н. Б. Зміст програми «Українська жестова мова» для 1–12 класів загальноосвітніх спеціальних шкіл для дітей з порушеннями слуху / Н. Б. Адамюк // Дидактичні та соціально-психологічні аспекти корекційної роботи у спеціальній школі : наук.-метод. зб. – Вип. 10. / [за ред. В. І Бондаря, В. В. Засенка]. – К.: Науковий світ, 2008. – С. 3–6.
2. Адамюк Н. Б. Програма «Українська жестова мова» для підготовчих. 1–12 класів загальноосвітніх спеціальних шкіл для дітей з порушеннями слуху / Н. Б. Адамюк. – К.: Освіта, 2011. – 158 с.
3. Барлоу С. Обучение глухих детей / С. Барлоу // Современные аспекты жестового языка: сб. статей [сост.: А. Комарова]. – М.: ВОГ, 2000. – С.214-229.
4. Концепція білінгвального навчання осіб з порушеннями слуху [за ред. С. Кульбіді, І. Чепчиної, Н. Адамюк та ін.]. – Київ: СПКТБ УТОГ, 2011. – 53 с.
5. Концепція ЖМ в Україні (проект) // Дефектологія. Особлива дитина : навчання та виховання. – № 3 (53) 2009. – С. 3–8.
6. Кульбіда С. В. Теоретико-методичні засади використання жестової мови у навчанні нечуючих: монографія / С. В. Кульбіда. – К.: ТОВ «Поліпром», 2010. – 503 с.
7. Grosjean, F. Sign bilingualism: Issues. In The Encyclopedia of Language and Linguistics / Grosjean, F.. Oxford: Pergamon Press, 1994.

УДК 376-056

*Воробель Г.М.,*

### **ВПРОВАДЖЕННЯ ДЕРЖАВНОГО СТАНДАРТУ ПОЧАТКОВОЇ ЗАГАЛЬНОЇ ОСВІТИ ДЛЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ РОЗВ'ЯЗАННЯ**

В статті представлено погляд практиків на впровадження нової нормативної бази у вітчизняну систему спеціальної освіти дітей з особливими освітніми потребами загалом та з порушеннями слуху зокрема. Виокремлено шляхи розв'язання проблем імплементації державного стандарту в практичну діяльність спеціальних закладів освіти: впровадження новачій має здійснюватися з підготовчого класу; збільшення кількості годин навчального навантаження; надання більшої автономії закладам у перерозподілі 15% годин у навчальних планах; внесення змін до переліку навчальних предметів (уведення предмету «Літературне читання», виведення предмету «Лікувальна фізкультура»); забезпечення навчальних закладів відповідними до програмам підручниками.

**Ключові слова:** державний стандарт, діти з особливими освітніми потребами, діти з порушеннями слуху, навчальні плани, навчальні програми.

*Воробель Г.Н.*

### **ВНЕДРЕНИЕ ГОСУДАРСТВЕННОГО СТАНДАРТА НАЧАЛЬНОГО ОБЩЕГО ОБРАЗОВАНИЯ ДЕТЕЙ С ОСОБЫМИ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫМИ ПОТРЕБНОСТЯМИ: ПРОБЛЕМЫ И ПУТИ РЕШЕНИЯ**

В статье представлен взгляд практиков на внедрение новой нормативной базы в отечественную систему специального образования детей с особыми образовательными потребностями в частности детей с нарушениями слуха. Определены пути решения проблем имплементирования государственного стандарта в деятельность специальных образовательных учреждений: внедрение новаций должно осуществляться с подготовительного класса; увеличение количества часов учебной нагрузки; предоставление автономии учреждениям в перераспределении 15% часов в учебных

планах; внесення в перелік предметів змін (введення предмета «Літературне читання», виведення предмета «Лечебная фізкультура»); забезпечення навчальних закладів відповідними програмами підручниками.

**Ключевые слова:** державний стандарт, діти з особливими освітніми потребами, діти з порушеннями слуху, навчальні плани, навчальні програми.

*Halyna Vorobel*

## **THE STATE STANDARD OF ELEMENTARY EDUCATION OF CHILDREN WITH SPECIAL NEEDS IMPLEMENTATION: PROBLEMS AND TRACKS OF SOLUTION**

This article describes the education practitioner view on the implementation of new normative legal documents into domestic system of special education of children with special educational needs in general, and children with hearing loss in particularly. The article represents the main problem of practical implementation and defines of these problems solving. Firstly, new normative legal documents must be penetrate since remove grade only, because at that moment children of the first, second and fifth grades are unprepared for such innovations, this influences on the effectiveness of education. Secondly, on the one hand, new state standard grounds on the more volume of knowledge and competences, but, on the other hand, in the state sanitary standard and regulations the educational load was significant decreased. At the results of this problem the teachers compel to teaching same knowledge synoptic, that reduce the children's academic achievements. Thirdly, the reapportionment of 15% of educational load should be in the competence of school only. Fourthly, at the new normative legal documents should bring in same overpatching e.g. include the subject "Literary reading" and in the educational plans for deaf and hard-of-hearing children should be exclude the subject "Therapeutic physical training". Fifthly, the special educational schools might be secure of the new textbook which line with new educational programs. Without these actions the process of implementation of the state educational standard, the state sanitary standard and regulations, the instructional plans and new curriculums the special education of children with special needs will stay ineffective.

**Keywords:** state standard, children with special needs, children with hearing loss, instructional plan, curriculum.

**Постановка проблеми.** Вітчизняна система спеціальної освіти дітей з особливими освітніми потребами загалом та з порушеннями слуху зокрема зазнає відчутного реформування на різних рівнях: нормативно-правовому, змістовому, фаховому, навчально-методичному. Одним з чинників, що визначає напрями реформування системи спеціальної освіти для дітей з порушеннями слуху є прийнятий 2013 року новий Державний стандарт початкової загальної освіти для дітей з особливими освітніми потребами [8]. Наслідком прийняття цього нормативного документу став перегляд типових навчальних планів для шкіл дітей глухих та зі зниженим слухом і розроблення нових навчальних програм. Втім, впровадження цієї нормативно-правової бази у практику діяльності спеціального закладу освіти для дітей з порушеннями слуху викликає певні труднощі, що потребують невідкладного розв'язання. Йдеться про те, що обсяг й зміст навчальних предметів знаннями і вміннями з яких мають опанувати діти з порушеннями слуху визначено Державним стандартом початкової загальної освіти (2011) є досить значним, водночас, гранично допустиме навчальне навантаження визначене Державними санітарними нормами та правилами «Гігієнічні вимоги до улаштування, утримання і режиму спеціальних загальноосвітніх шкіл (шкіл-інтернатів) для дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку, та навчально-реабілітаційних центрів»

зменшене в середньому від 3 до 6 годин на тиждень порівняно з учнями загальноосвітніх шкіл з типовим розвитком [4,6]. Ця неузгодженість викликає появу низки проблем. Однією з найбільш нагальних є потреба у розв'язанні протиріччя між вимогами суспільства у забезпеченні якісної освіти (опанування державним стандартом) дітей з порушеннями слуху, ефективної корекційно-розвиткової роботи спрямованої на компенсацію первинного й вторинних порушень – з одного боку, та обмеженою кількістю годин, що відведені на навчальні предмети інваріантної частини та корекційно-розвиткові заняття – з іншого.

Практичний досвід імплементації нової нормативної бази та навчально-методичного забезпечення у навчально-виховний процес спеціального загальноосвітнього закладу для дітей з порушеннями слуху обумовлює доцільність внесення змін у нормативно-правову базу, які спрямовані на узгодження документів між собою, на надання більшої автономії спеціальним закладам освіти, що дає змогу реалізовувати диференційований та індивідуальний підходи до навчання різних категорій дітей з порушеннями слуху.

**Мета статті** – проаналізувати досвід практичного впровадження в діяльність спеціального закладу освіти для дітей глухих та зі зниженим слухом нової нормативно-правової бази.

Одна з труднощів, що виникає при впровадженні нового державного стандарту та типових навчальних планів пов'язана з послідовністю їхньої імплементації:

- з 1 вересня 2014/2015 навчального року – у підготовчому, 1-2 та 5 класах;
- з 1 вересня 2015/2016 навчального року – 3 та 6 класах;
- з 1 вересня 2016/2017 навчального року – 4 та 7 класах;
- з 1 вересня 2017/2018 навчального року – 8 класах;
- з 1 вересня 2018/2019 навчального року – 9 класах;
- з 1 вересня 2019/2020 навчального року – 10 класах [1,2,3].

Особливо це стосується 2014/2015 навчального року. Впровадження нової нормативної бази в підготовчому класі є логічно обґрунтованим, позаяк у подальшому учні впродовж усього періоду навчання опановуватимуть навчальними програмами у яких дотримано принцип послідовності. Натомість, імплементації цих документів у навчання учнів 1-х, 2-х та 5-х класів позбавлене логічної обґрунтованості, оскільки вони в попередні роки навчалися за старими навчальними програмами в основу яких були закладені зовсім інші положення, обсяг та зміст, а відтак ці учні не мають достатньої підготовки опанування новими програмами. Для ілюстрування цього протиріччя доцільно навести приклад з математики: за попередніми програмами в підготовчому класі діти мають навчитися рахувати до 20-ти, натомість за новими програмами учні починають вчитися рахувати від 100. Це порушує принцип послідовності та поетапності освітньої підготовки, вона стає уривчастою, знання не інтегруються в загальну систему, а вчитель змушений збільшувати навчальне навантаження на учнів, щоб швидко сформувані початкові знання передбачені новою програмою. Таким чином, часові межі та етапність впровадження доцільно переглянути й здійснювати послідовно у відповідності до загальних принципів навчання дітей.

Наступна проблема, що виникає при імплементації нової нормативної бази пов'язана з уже зазначеним вище значним зменшенням годин гранично допустимого навчального навантаження. Особливо це проявляється на зменшенні кількості годин на вивчення «Української мови» та «Трудового навчання». Втім, зважаючи на специфіку учнів з порушеннями слуху зменшення кількості годин на вивчення «Української мови»

не відповідає актуальним труднощам навчання таких дітей, що пов'язані зі своєрідними труднощами їхнього розвитку та компенсації порушення. Зменшення кількості годин на «Трудове навчання» унеможлиблює поглиблену трудову підготовку учнів з порушеннями слуху, що обмежує їхні можливості для подальшого працевлаштування після завершення шкільного навчання.

Разом з цим кількість годин відведених на предмет «Фізична культура» відповідно до Типових навчальних планів становить 2 години на тиждень, натомість в Державних санітарних нормах і правилах вказано, що цей предмет має бути не менше 3 годин на тиждень. Це вказує на протиріччя між двома нормативними документами, що регулюють організацію навчального процесу в закладах спеціальної освіти [1,2,4].

Водночас уведення предмету «Лікувальна фізкультура» не відповідає фізіологічним особливостям дітей з порушеннями слуху, а також не є передбаченим державним стандартом та державними санітарними нормами. Впровадження цього предмету має визначатися відповідним закладом за рахунок додаткових годин типових навчальних планів, а не бути обов'язковим предметом.

Зменшення кількості годин гранично допустимого навчального навантаження дітей з особливими потребами Міністерством охорони здоров'я обґрунтовується на основі результатів досліджень Інституту гігієни та медичної екології імені О.М.Марзєєва НАМН України, які свідчать про те, що рівень захворюваності цієї категорії дітей вищий в 1,5-3,6 рази ніж у їхніх однолітків [5]. Водночас вказаний рівень захворюваності значимо варіюється, що очевидно піднімає питання про доцільність застосування диференційованого підходу до визначення гранично допустимого навчального навантаження – для дітей з помірними, складними та комбінованими порушеннями.

Крім того врахування в державних санітарних нормах до обсягу гранично допустимого навчального навантаження годин відведених на предмет «Фізична культура» є недоцільним. Оскільки специфіка цього предмету полягає у фізичному навантаженні, а не розумовому. До речі, правомірність цієї позиції обґрунтована в Державному стандарті початкової загальної освіти (2011) та Державному стандарті базової і повної загальної середньої освіти (2011) у яких вказано, що «години, передбачені для навчального предмета «Фізична культура» освітньої галузі «Здоров'я і фізична культура», не враховуються під час визначення гранично допустимого навантаження учнів, однак обов'язково фінансується» [6,7].

Доцільність перегляду питання про зменшення кількості годин є нагальним, оскільки це безпосередньо стосується якості освіти та документу, що засвідчує її. Учні з порушеннями слуху, як і більшість учнів, які належать до категорії дітей з особливими освітніми потребами, отримують цензову освіту, відтак їхній рівень компетенції не має поступатися випускникам загальноосвітніх шкіл. Зменшена кількість годин змушує вчителів вивчати теми оглядово, без занурення та конкретизації, як наслідок, випускники спеціальних закладів мають недостатню підготовленість, а відтак поставлені в нерівні умови при складанні зовнішнього незалежного оцінювання, що порушує їхні права на доступ до вищої освіти.

Практика впровадження нових типових навчальних планів та програм вказує на ще одну проблему. Йдеться про те, що в змісті державного стандарту початкової загальної освіти (2011) передбачений предмет «Літературне читання», натомість, ані в типових навчальних планах, ані в програмі «Українська мова» не вказано кількості годин, що має бути відведена на цей предмет [6]. Це викликає труднощі при створенні робочих

навчальних планів. Водночас, відсутність вказівки у програмі «Українська мова» на кількість годин, що мають бути відведені на «Розвиток мовлення» та «Письмо» ускладнює ведення журналу. Відтак, доцільно в програму внести відповідні уточнення з метою оптимізації навчального процесу за одним з найбільш складних для вивчення дітьми з порушеннями слуху навчального предмету.

Ще однією проблемою, що виникає через затверджені типові навчальні плани є розмежування планів для шкіл дітей глухих та шкіл для дітей зі зниженим слухом. Водночас, більшість шкіл нині перейменовані на спеціальні загальноосвітні заклади без вказівки на підкатегорію учнів. Як правило, в закладі навчаються діти як глухі, так і слабочуючі. Тому варіативність організації їхнього навчального процесу має забезпечуватися фахівцями та адміністрацією закладу, а не полягати у відмінності між зазначеними планами в 1 годині в освітній галузі «Мови і література». Варіативність в розподілі навчального навантаження між предметами може забезпечуватися за рахунок дозволу на перерозподіл до 15% годин, що відведені на предмети інваріантної складової, що цілком достатньо для більш ефективної організації навчального процесу відповідно до індивідуальних потреб та можливостей дітей [1,2]. Втім, здійснення цього перерозподілу є дуже бюрократизованим. Цей перерозподіл має належати до сфери компетенції фахівців та адміністрації закладу, а не погоджуватися через всю вертикаль управління освіти.

Внаслідок впровадження нової нормативної бази виникають труднощі з навчально-методичним забезпеченням навчального процесу учнів з порушеннями слуху зокрема йдеться про наявність підручників, що відповідають новим програмам. Зокрема, відсутні підручники з таких навчальних предметів як «Літературне читання», «Розвиток мовлення», «Природознавство», «Основи здоров'я», «Трудове навчання». Проблема з навчально-методичним забезпеченням пов'язана з тим, що підручники для спеціальних шкіл, які надруковані до 2014 року не відповідають змісту нових навчальних програм, відтак, учні класів у яких вводиться новий державний стандарт потребують достатньої кількості відповідних підручників. Дозвіл Міністерства освіти і науки використовувати підручники для загальноосвітніх шкіл не завжди є ефективним, позаяк у спеціальних закладах учні навчаються на один рік довше, крім того, є підготовчий клас. Таким чином, послідовність та обсяг навчальних предметів, що презентовані в загальноосвітніх підручниках не відповідає спеціальним навчальним закладам.

**Висновки.** Практика впровадження нового нормативного забезпечення в діяльність спеціального загальноосвітнього закладу для учнів з порушеннями слуху обґрунтовує доцільність перегляду окремих позицій цих документів та внесення відповідних змін і доповнень. Серед основних труднощів, що мають бути розв'язані найближчим часом є наступні:

- а) початок впровадження нової нормативної бази з підготовчого класу;
- б) перегляд державних санітарних норм у напрямку збільшення кількості годин гранично допустимого навчального навантаження та виведення годин на «Фізичну культуру» з обсягу гранично допустимого навчального навантаження;
- в) надання фахівцям закладів можливості на власний розсуд перерозподіляти 15% годин за погодженням з адміністрацією закладів;
- г) введення в типові навчальні плани предмету «Літературне читання»;
- д) визначення в навчальній програмі «Українська мова» кількості годин на «Розвиток мовлення», «Письмо» та інші предмети;
- е) вивести предмет «Лікувальна фізкультура» з типових навчальних планів;

є) забезпечення спеціальних навчальних закладів належною кількістю підручників, які відповідають новим програмам.

Розв'язання вказаних проблем створить можливість для оптимізації процесу впровадження державного стандарту в спеціальні заклади освіти.

Насамкінець, практика використання нових навчальних програм зумовлює висловлення широкій вдячності від вчителів-практиків фахівцям Інституту спеціальної педагогіки НАПН України, які є авторами та укладачами навчальних програм «Основи здоров'я» та «Природознавство», що мають чітку логіку побудови начального матеріалу і виважений добір тем для вивчення.

### **Література:**

1. Наказ Міністерства освіти і науки України №80 від 28.01.2014 р. «Про затвердження Типових навчальних планів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку (початкова школа)». – Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua/ua/about-ministry/normative/>.

2. Наказ Міністерства освіти і науки України №504 від 22.04.2014 р. «Про затвердження Типових навчальних планів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів II ступеня для дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку». – Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua/ua/about-ministry/normative/>.

3. Наказ Міністерства освіти і науки України №701 від 11.06.2014 р. «Про внесення змін до наказу Міністерства освіти і науки від 22.04.2014 р. № 504». – Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua/ua/about-ministry/normative/>.

4. Наказ Міністерства охорони здоров'я України №144 від 20.02.2013 р. «Державні санітарні норми та правила «Гігієнічні вимоги до улаштування, утримання і режиму спеціальних загальноосвітніх шкіл (шкіл-інтернатів) для дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку, та навчально-реабілітаційних центрів». – Режим доступу: <http://www.moz.gov.ua/ua/portal/>.

5. Лист Департаменту загальної середньої та дошкільної освіти МОН України №2/1-13-1071-14 від 10.07.2014 р.

6. Постанова Кабінету Міністрів України № 462 від 20.04.2011 р. «Про затвердження Державного стандарту початкової загальної освіти». – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/npd/>.

7. Постанова Кабінету Міністрів України № 1392 від 23.11.2011 р. «Про затвердження Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти». – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/npd/>.

8. Постанова Кабінету Міністрів України № 607 від 21.08.2013 р. «Про затвердження Державного стандарту початкової загальної освіти для дітей з особливими освітніми потребами». – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/npd/>.